Identitet og selvportrett

Tidligere har fotografiet representert et glimt av virkeligheten eller fortiden, men med inntoget av digitale bilder har vi blitt mer skeptiske til hvor mye sannhet som egentlig ligger i et fotografi. Det ligger tilsynelatende et motsetningsforhold der, mellom det ekte og uforfalskede, og det iscenesatte, oppstilte, og digitalt manipulerte. Dette kan være et spennende tema for elever å undersøke.

Hege Berentsen

Et selvportrett er en måte å representere seg selv på. På norsk blir begrepet *representasjon* ofte brukt synonymt med fremstilling. I ordet representasjon, ligger det ifølge Kjersti Bale en tvetydighet. På den ene siden betyr det å presentere noe som allerede finnes på nytt, på den annen side kan det bety å skape noe nytt (Bale, 2009). Med apper som Snapchat og Instagram er selvrepresentasjon blitt en sentral del av ungdommenes digitale liv. De trenger å stille seg kritiske til det de blir eksponert for, og ikke minst være bevisst på det de selv publiserer på nett. Samtidig kan det være spennende å få innblikk i kunst som ligger tett opptil egen virkelighet, og se at kunstnere har brukt sin egen kropp som motiv lenge før *selfiene* eksisterte.

Om å fotografere seg selv

Et selvportrett er en skildring hvor en person både er kunstner, subjekt, og betrakter. Roland Barthes skriver i sin bok Camera Lucida at; *a photograph can be the object of three practices (or of three emotions, or of three intentions): to do, to undergo, to look* (Barthes 1980, s. 9).

En kan si at alle tre intensjonene må være til stede for kunne kanalisere et fotografi. I prosessen med å fotografere selvportrett oppleves en vekslende dynamikk mellom tolkning og intensjoner fra både kunstner, modell og betrakter. Å jobbe med selvportretter er derfor en spennende prosess hvor en opplever å trekkes i alle retninger. Det reiser problemstillinger omkring kropp, sjel, selvet og egen identitet, og fører gjerne til lange indre dialoger. Om selvportrettet skal publiseres eller deles med flere betraktere må en ta høyde for andres tolkning av bildet, og grad av ærlighet og intimitet blir en problemstilling. Samtidig vil betrakteren i oss lete etter noe som kjennes ekte og sant. En må også stille seg spørsmål om hvorvidt kunstneren i oss er opptatt av å formidle sannhet, eller om beveggrunnene har rot i idealer vi ved nærmere ettertanke ikke kan stå inne for. For elevene kan det digitale selvportrettet være en fin vei inn i kunstens verden, men også til arbeid med etiske, estetiske og personlige problemstillinger.

Om oppgaven

Før elevene starter med praktisk arbeid har vi en teoretisk gjennomgang av fotografer som på ulike måter bruker seg selv som motiv. Vi snakker om kunstnernes tilnærming til fotografiet, og det estetiske uttrykket i deres selvportretter. Felles for dem alle er at de er kvinner som lever og virker i en postmodernistisk tid, og at de tar opp problemstillinger knyttet til identitet og kjønn. Disse etablerte fotografene har ulike innfallsvinkler til selve skapingen av verket, og de utleverer seg selv i ulik grad. Kort sagt kan en si at Cindy Sherman iscenesetter og regisserer, Nan Golding presenterer usensurerte og biografiske øyeblikk, mens Vibeke Tandberg trekker iscenesettelse inn i den digitale tidsånden og manipulerer frem en virkelighet som ikke eksisterer. I disse tre finner man også sprang i estetisk uttrykk og teknikk. Elevene får også se fotografier fra tre unge fotografer som i ulik grad refererer til Sherman, Golding og Tandberg (Natalie Dybitsz, Mariell Amelie og Jen Davis).

Kjernen i oppgaven er å gjøre elevene bevisste rundt bilders sannhetsgehalt og evne til å være kritiske til den digitale virkeligheten de eksponeres for i sosiale medier. Å klassifisere fotografi ut fra intensjon og sannhetsgehalt kan gi eleven et rammeverk til å kunne lese andres bilder og samtidig være en ramme for de bildene de selv produserer og publiserer. Det er også et verktøy for læreren i dialog med den enkelte elev i prosessen.

Oppgaven legger til rette for at eleven kjenner på egne grenser i det praktiske arbeidet. Hvor ærlig tør jeg å være? Hvor leken klarer jeg å være i arbeid med iscenesetting? Hvor fantasifull kan jeg være når jeg manipulerer frem en egen virkelighet? Det kan være smertefullt å presentere det private for et publikum, og dette er noe som må være frivillig. Jeg utelater derfor den umedierte, usminkede virkeligheten som innfallsvinkel i oppgaven til elevene, men åpner for at elevene kan utforske dette i refleksjon av selvet.

Denne oppgaven er for elever på Vg2 og Vg3 nivå i videregående skole, men kan også gjennomføres med yngre elever. Fotografer som for eksempel Nan Golding kan være drøy kost. For læreren er det viktig å vise varsomhet med tanke på hva slags bildemateriale en presenterer for elevene sine. Men det finnes mange lekne innfallsvinkler til selvportrettet. Jeg kan for eksempel anbefale boken *Auto Focus: The Self-Portrait in Contemporary Photography* av Susan Bright (Thames & Hudson, 2010).

Hege Berentsen er lektor og underviser på Olsvikåsen vgs. Hun har skrevet masteroppgaven «Ung på Instagram: Selvrepresentasjon og inntrykkshåndtering gjennom bilder» (2014). Berentsen er styremedlem i Kunst og design i skolen.

Litteratur

Bale, K. (2009). ***Estetikk. En innføring.*** Oslo: Pax forlag
Barthes, R. (1980). ***Camera Lucida.*** Sted? Hill & Wang.

Oppgavetekst
Du skal utforske selvportrettet som kunstnerisk uttrykk og bruke ulike tilnærminger inspirert av kunstnerne du har blitt presentert for. Arbeidet skal ende opp i en serie bilder hvor du er innom følgende temaer:

1) Tema: Refleksjon av selvet. Ta bilde av deg selv reflektert i en flate, eller beskriv ditt indre gjennom fotografiet.
2) Tema: Det iscenesatte selvet. Skap en historie med deg i hovedrollen. Omgivelsene er din scene.
3) Tema: Det manipulerte selvet. Lek med virkelighet og fantasi. Legg vekt på manipulering av virkeligheten og etterbehandling.
4) Tema: Mitt blinkskudd. Presentere et blinkskudd fra perioden og beskriv hva du liker ved bildet.

Presentasjon:
- 1 fotografi per lysark (til sammen 4 fotografier/lysark).
- 4 lysark hvor du presenterer hvert bilde skriftlig (hva, hvordan og hvorfor):
Hva ser vi (beskrivelse av elementer i bildet).
Hvordan er bildet blitt til (teknikker, lokasjon, hjelpemidler, med mer).
Hvorfor ble bildet akkurat slik (tolkning av innhold).

Bildene over viser noen av resultatene. Arbeidene er laget av elever på Vg3 fra utdanningsprogrammet kunst, design og arkitektur og elever fra studiespesialisering som har valgt trykk og foto som programfag. Alle er elever ved Olsvikåsen videregående skole i Bergen.